

บทความวิจัย

เขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศใน
ระบบกฎหมายไทย*

Jurisdiction Over Consumer Cases Containing Foreign Elements In
Thai Legal System

อรรัมภา ไวยมุข¹

Awnrumpa Waiyamuk²

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถนนลงหาดบางแสน
ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20131.

Faculty of Political Science and Law, Burapha University. 169 Long-Haad
Bangsaen Road, Saensuk, Chonburi Muang, Chonburi 20131.

* Corresponding author E-mail: awnrumpa@gmail.com

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัย เรื่อง “เขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบ
ต่างประเทศในระบบกฎหมายไทย” มหาวิทยาลัยบูรพา, 2563.

¹ นางสาวอรรัมภา ไวยมุข อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

² Ms. Awnrumpa Waiyamuk. Lecturer at Department of Law. Faculty of Political
Science and Law. Burapha University

พิมพ์กมล กองโกล³

Pimkamol Kongphok⁴

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถนนลงหาดบางแสน
ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20131.

Faculty of Political Science and Law, Burapha University. 169 Long-Haad
Bangsaen Road, Saensuk, Chonburi Muang, Chonburi 20131.

E-mail: pimkamol.kongphok@gmail.com

มุกกระจ่าง จรณี⁵

Mookkrachang Charani⁶

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถนนลงหาดบางแสน
ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20131.

Faculty of Political Science and Law, Burapha University. 169 Long-Haad
Bangsaen Road, Saensuk, Chonburi Muang, Chonburi 20131.

E-mail: mookcharani@gmail.com

³ นางสาวพิมพ์กมล กองโกล อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

⁴ Ms. Pimkamol Kongphok Lecturer at Department of Law. Faculty of Political Science and Law. Burapha University

⁵ นางสาวมุกกระจ่าง จรณี อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

⁶ Ms. Mookkrachang Charani. Lecturer at Department of Law. Faculty of Political Science and Law. Burapha University

ธนพัฒน์ เล็กเกียรติขจร⁷

Tanapat Lekkiatkachorn⁸

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถนนลงหาดบางแสน

ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20131.

Faculty of Political Science and Law, Burapha University. 169 Long-Haad

Bangsaen Road, Saensuk, Chonburi Muang, Chonburi 20131.

E-mail: t.juridique@yahoo.fr

(Received: 31 มกราคม 2563; Accepted: 1 กรกฎาคม 2563)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายว่าด้วยเขตอำนาจศาลที่บังคับใช้กับคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายไทยในการอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายผู้บริโภคในการฟ้องคดีหรือต่อสู้คดีตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

ผลการศึกษาพบว่า ศาลไทยมีเขตอำนาจศาลเหนือคดีผู้บริโภคที่เป็นองค์ประกอบเกี่ยวพันกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้ศาลไทยสามารถมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ทำให้ลดความยุ่งยากและความเสียเปรียบในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางศาลสำหรับผู้บริโภคได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม้คดีผู้บริโภคลักษณะดังกล่าวจะอยู่ในอำนาจพิจารณา

⁷ นายธนพัฒน์ เล็กเกียรติขจร อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

⁸ Mr.Tanapat Lekkiatkachorn Lecturer at Department of Law. Faculty of Political Science and Law. Burapha University

พิพาทภาคีของศาลไทย แต่หากคดีผู้บริโภคอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ก็ไม่อาจนำวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้หรือใช้บังคับร่วมกับวิธีพิจารณาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษดังกล่าวได้

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อกำหนดเขตอำนาจศาลและผลของข้อตกลงเลือกศาลในคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบเกี่ยวพันต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องให้ชัดเจน นอกจากนี้ให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 เพื่อจำกัดขอบเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเหนือคดีผู้บริโภคเท่าที่จำเป็น

คำสำคัญ : คดีผู้บริโภค, วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค, เขตอำนาจศาลไทยในคดีที่มีองค์ประกอบเกี่ยวพันกับต่างประเทศ, ข้อตกลงเลือกศาล

Abstract

This documentary research aims to study the laws on jurisdiction applicable to consumer cases containing foreign elements under the Thai legal system in terms of the ability to provide the convenience for consumers in filing process or defending themselves in courts according to the purpose of consumer protection law.

The findings show that Thai courts have jurisdiction over consumer cases containing foreign elements in the broad sense. As a result, in the case where the consumers' domiciles are in Thailand, Thai courts are entitled to hear the consumer cases, which could possibly reduce complexity and disadvantage to access the legal procedure in courts in some aspects. However, providing that those cases are under the jurisdiction of the

Intellectual Property and International Trade Court, the Consumer Case Procedure Act B.E. 2551 cannot be used individually or applied along with the procedure of this specialized court.

It can be suggested that the Consumer Case Procedure Act B.E. 2551 should be amended in order to clearly define the rules on jurisdiction and the effects of choice-of-court Agreement relating to consumer cases containing foreign elements. Moreover, the Act on the Establishment of and Procedure for Intellectual Property and International Trade Court B.E. 2539 should be amended in order to limit the scope of the court's jurisdiction over some consumer cases for necessary purpose only.

Keyword: Consumer Cases, Consumer Cases Procedure, Jurisdiction of Thai Courts in Cases containing Foreign Elements, Choice- of- court Agreement

ความนำ

ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่า ในสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจนั้น ผู้ประกอบธุรกิจมักจัดทำเป็นสัญญาสำเร็จรูปไว้แล้ว ผู้บริโภคไม่มีโอกาสในการเจรจาต่อรองข้อตกลงหรือข้อสัญญาใด ๆ ได้ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่ในสัญญาก็มักจะเอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบธุรกิจ จึงทำให้ผู้บริโภคอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบ⁹ ในขณะที่สิทธิของผู้บริโภคประการหนึ่งที่มีความสำคัญ และได้รับการรับรอง ได้แก่ “สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย”¹⁰ แม้กฎหมายจะไม่เคยตัดสิทธิผู้บริโภคในการฟ้องคดี

⁹ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, "ข้อพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค," *ตุลพาท* 56, ฉ.2 (2552): 91-92.

¹⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2541, มาตรา 4.

ต่อศาลเพื่อรักษาสีทธิของตนตามกฎหมาย แต่กระบวนการพิจารณาในศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือเรียกร้องให้ผู้ประกอบธุรกิจปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมได้ เนื่องจากพื้นฐานความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและอำนาจต่อรอง การจะให้บรรลुวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาที่เอื้ออำนวยต่อการบังคับใช้กฎหมาย¹¹ เนื่องจากอุปสรรคสำคัญในคดีผู้บริโภค คือ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียกร้องสิทธิตามสัญญาของผู้บริโภคมักจะมีค่อนข้างน้อย ซึ่งหากเทียบกับต้นทุนในการเรียกร้องค่าเสียหายที่ต้องใช้เวลานาน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งที่สูง อาจไม่จูงใจให้ผู้บริโภคเรียกร้องสิทธิของตน ส่งผลให้ในปัจจุบันประเทศไทย ได้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีลักษณะแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการฟ้อง หรือการให้การด้วยวาจา กระบวนการพิจารณาคดีที่รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย การให้ผู้บริโภคได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม (แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด) โดยมีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือคู่ความ หรือการอนุโลมให้ผู้บริโภคที่ต้องการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจให้ชำระหนี้ไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ แม้เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือก็ตาม และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหาย เพื่อการลงโทษ เพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงได้ ทั้งนี้ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อลดต้นทุนในการระงับข้อพิพาทให้กับผู้บริโภค เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียกร้องสิทธิ เพื่อเยียวยาความเสียหาย ทั้งในแง่ของความสะดวก รวดเร็ว ลดความยุ่งยากซับซ้อนของกระบวนการพิจารณาคดี ส่งผลให้ผู้บริโภคสามารถประหยัดเวลาและ

¹¹ อภิรัฐ บุญทอง, *กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2560), 12.

ค่าใช้จ่าย เพื่อลดความเสียหายเปรียบที่มีอยู่ตามธรรมชาติของนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจการค้าในยุคปัจจุบัน¹²

ด้วยความที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิได้กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลสำหรับคดีผู้บริโภคขึ้นมาเป็นการเฉพาะ แต่ได้กำหนดวิธีพิจารณาคดีที่มีลักษณะแตกต่างไปจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งขึ้นมาใช้ในศาลที่มีอยู่เดิม ดังนั้นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งโดยทั่วไป ดังกรณีศาลแพ่ง ศาลจังหวัดและศาลแขวงจึงต้องปรับกระบวนการพิจารณาสำหรับคดีที่เข้าองค์ประกอบเป็น “คดีผู้บริโภค” ให้เป็นไปตามความหมายของพระราชบัญญัติดังกล่าว ที่ได้ระบุไว้แต่หากคดีอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษต่าง ๆ กระบวนวิธีพิจารณาคดีก็จะต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ และข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษนั้น ๆ เป็นการเฉพาะ จึงทำให้ไม่สามารถใช้วิธีพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร่วมกันได้¹³

เมื่อข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภคเกิดขึ้น ไม่ว่าฝ่ายใดจะอยู่ในฐานะโจทก์หรือจำเลย และไม่ว่าข้อพิพาทนั้นจะเป็นข้อพิพาทจากมูลละเมิดหรือสัญญา ในกรณีที่คดีมีองค์ประกอบต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง อันเนื่องมาจากการซื้อขายสินค้าและบริการข้ามแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำธุรกรรมผ่านระบบอินเทอร์เน็ตที่เกิดขึ้นเป็นปกติและเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้คนในโลกยุคปัจจุบัน ในบางครั้งก็อาจไม่สามารถใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางออนไลน์ (Online Dispute Resolution – ODR)

¹² อรรถิมา ไวยมุกข์, มุกกระจำจ จรณิ, ประลอง ศิริภูณ, และรัชนิ แดงอ่อน, “ปัญหาเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภค,” *Veridian e-Journal* ฉบับ ภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 10, ฉบับ 3 (2560) : 2344.

¹³ ไพโรจน์ วายูภาพ, *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*, (กรุงเทพฯ: กรุณสมย พับลิชชิ่ง, 2555), 59. ; ชาญณกรค ปราณจิตรต์, “วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ลักษณะพิเศษและข้อสังเกตที่สำคัญ,” <https://library2.parliament.go.th/wichakarn/content-seminar2/080951-01.pdf>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2562).

ด้วยกลไกของแพลตฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ (e-Marketplace Platform) หรือการระงับข้อพิพาทผ่านกลไกดังกล่าวทำให้ไม่ได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ ก็มีความจำเป็นต้องนำข้อพิพาทกลับเข้าสู่กระบวนการทางศาล¹⁴

สำหรับคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายประเทศ ก็จะต้องมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเรื่องเขตอำนาจศาล หรือที่อาจเรียกว่า “การขัดกันแห่งเขตอำนาจศาล” (Conflict of Jurisdictions) ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐแต่ละรัฐต้องกำหนดว่า ศาลของประเทศตนจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีองค์ประกอบต่างประเทศเข้ามาพัวพันได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้โดยอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศของศาลที่กำลังพิจารณาคดี (*lex fori*)¹⁵ กฎหมายของบางประเทศได้มีการบัญญัติกฎหมายว่าด้วยเขตอำนาจศาลสำหรับคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบเกี่ยวพันกับต่างประเทศไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเสียเปรียบในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น กฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในมาตรา 114 แห่ง Switzerland's Federal Code on Private International Law¹⁶ และกฎหมายของสหภาพยุโรป ใน มาตรา 17-19

¹⁴ Esther van den Heuvel. “Online Dispute Resolution as a solution to cross-border e-disputes”. <http://www.oecd.org/digital/consumer/1878940.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2562).

¹⁵ ชุมพร ปัจจุสานนท์, “ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการขัดกันแห่งเขตอำนาจศาลของประเทศไทยในทัศนะของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล,” *วารสารกฎหมาย* (2540): 39.

¹⁶ Art. 114 Switzerland's Federal Code on Private International Law Consumer contracts

“1) An action brought by a consumer relating to a contract that complies with Article 120, paragraph 1, may be filed, at the election of the consumer, before the Swiss court:

a). At the domicile or, in the absence of domicile, at the place of habitual residence of the consumer; or

แห่ง Brussels I bis Regulation¹⁷ เป็นต้น ส่วนในฝั่งทวีปอเมริกานั้น องค์การนาารัฐอเมริกัน (Organisation of American States) ก็มีความพยายามที่จะร่างอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายที่ใช้บังคับและเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคข้ามแดนด้วยเช่นกัน¹⁸ ในขณะที่กฎหมายไทย มิได้มีการบัญญัติเขตอำนาจศาลสำหรับคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบเกี่ยวพันกับต่างประเทศไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องใช้บทบัญญัติว่าด้วยเขตอำนาจศาลที่บัญญัติไว้อยู่แล้วเป็นการทั่วไป มาปรับกับคดีผู้บริโภคที่มีความเกี่ยวพันกับต่างประเทศ คำถามงานวิจัยที่เกิดขึ้น คือ กฎหมายว่าด้วยเขตอำนาจศาลของไทยในปัจจุบันที่อาจจะต้องนำมาปรับกับคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบเกี่ยวพันกับต่างประเทศอยู่ด้วยนั้น จะยังคงเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่ต้องการเอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้อง หรือการต่อสู้คดีของผู้บริโภคหรือไม่

เมื่อผู้บริโภคมีข้อพิพาทกับผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าและบริการ ก็มักจะประสบความยุ่งยากและความเสียเปรียบในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางศาล ซึ่งในปัจจุบันหากเป็นคดีผู้บริโภคภายในประเทศ ความยุ่งยากและเสียเปรียบดังกล่าวจะได้รับการบรรเทาเบาบางลงด้วยวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี

b). At the domicile or, in the absence of domicile, at the place of habitual residence of the supplier.

2) The consumer may not waive in advance the venue at his domicile or place of habitual residence”

¹⁷ Regulation (EU) No 1215/2012 of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast).

¹⁸ Alfonso-Luis Calvo Caravaca, Peter Mankowski, and Ulrich Magnus, *Brussels I Regulation*, European Commentaries on Private International Law (Munich: sellier european law publishers, 2012).; Jacques DeLisle and Elizabeth Trujillo, "Consumer Protection in Transnational Contexts," *The American journal of comparative law* 58 (2010): 137.

ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แต่เมื่อคดีผู้บริโภคได้มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศโดยอาจเป็นผลมาจากการซื้อขายสินค้า หรือบริการข้ามแดน ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจนเป็นคดีในศาล ผู้บริโภคอาจต้องประสบปัญหาความยุ่งยากมากกว่ากรณีที่เป็นคดีผู้บริโภคภายในประเทศ จึงเป็นที่มาของงานวิจัยนี้โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากฎหมายว่าด้วยเขตอำนาจศาลที่เกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภคที่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ ตามระบบกฎหมายไทยในสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสามารถอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายผู้บริโภคในการฟ้องคดีหรือต่อสู้คดีได้อย่างเพียงพอตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคหรือไม่ และเพื่อนำเสนอให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่สร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้บริโภคในกรณีดังกล่าวต่อไป

นิยาม “คดีผู้บริโภค” ในระบบกฎหมายไทย

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “ผู้บริโภค” หมายถึง “ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึง ผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย”¹⁹ ดังนั้น การตีความ “ผู้บริโภค” ตามนัยแห่งกฎหมายฉบับนี้จึงต้องทำการตีความนิยามคำว่า “ผู้บริโภค” ตามนัยของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ โดยสรุปแล้ว “คดีผู้บริโภค” หมายถึง คดีแพ่งอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย โดยคู่พิพาทฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บริโภคและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ โดยมีได้จำกัดเพียงกรณีที่ผู้บริโภคถูกผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องเป็นจำเลยเท่านั้น นอกจากนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิได้จำกัดขอบเขตไว้เป็นการเฉพาะกรณีข้อพิพาทในคดีผู้บริโภคด้านสัญญาเท่านั้น แต่รวมถึงกรณีที่ผู้เสียหายเรียกร้องให้ผู้ประกอบการ รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย ซึ่งเป็นการใช้

¹⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 3.

สิทธิเรียกร้องในมูลละเมิด มิใช่มูลสัญญา²⁰ โดยตามกฎหมายไทย นอกจากการที่บุคคลธรรมดาซื้อสินค้าหรือบริการ เพื่อใช้สอยส่วนตัวหรือในครัวเรือนแล้ว บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่เป็นองค์กรทางธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไร อันเนื่องจากการประกอบธุรกิจ ก็อาจอยู่ในสถานะผู้บริโภคได้ หากเป็นการซื้อสินค้าเพื่อใช้ในการกิจการของนิติบุคคลในลักษณะที่เป็นวัตถุดิบ หรือเครื่องอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจการของนิติบุคคล มิใช่ซื้อมาเพื่อขายหรือจำหน่ายต่อให้กับกลุ่มลูกค้าของตน (Re-seller)²¹

เขตอำนาจศาลไทยกรณีผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลย

กรณีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจเป็นจำเลย พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่ได้บัญญัติเขตอำนาจศาลไว้เป็นกรณีพิเศษ จึงต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ซึ่งการพิจารณานั้น จะต้องแยกกรณีคำฟ้องคดีผู้บริโภคเป็นคดีที่เกี่ยวข้องด้วยอสังหาริมทรัพย์หรือเป็นคำฟ้องทั่วไป

กรณีที่คำฟ้องคดีผู้บริโภคเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ เช่น ผู้บริโภคมีคำขอบังคับให้จำเลยผู้ประกอบการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้ เป็นต้น ในกรณีดังกล่าว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²² ได้กำหนดเขตอำนาจศาลไว้ที่ศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ โดยไม่ต้องคำนึงถึงภูมิลำเนาของจำเลยว่าจะอยู่ในประเทศไทยหรือไม่ หากนำบทบัญญัตินี้มาปรับ

²⁰ อรรถิมา ไวยมุกข์, มุกกระจำจ จรณิ, ประลอง ศิริภูณ, และรัชณี แดงอ่อน, "ปัญหาเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภค.", 2345.

²¹ อภิรัฐ บุญทอง, *กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค*, 18-19.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4 ทวิ บัญญัติว่า "คำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล"

กับคดีที่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ ศาลไทยจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องอสังหาริมทรัพย์ทุกกรณี หากอสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในประเทศไทย แม้ว่าคู่ความฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายจะมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย และไม่ต้องคำนึงว่าคู่ความจะมีสัญชาติใด แต่หากจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย โจทก์ก็สามารถเลือกฟ้อง ณ ศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลก็ได้

กรณีที่มิใช่คำฟ้องที่เกี่ยวข้องอสังหาริมทรัพย์นั้น จะเข้าลักษณะเป็นคำฟ้องทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²³ โดยกฎหมายให้ความสำคัญเรื่องภูมิลำเนาของจำเลยเท่าเทียมกับสถานที่มูลคดีเกิด เนื่องจากกฎหมายคำนึงถึงความสะดวกของจำเลย ให้จำเลยได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ลักษณะคำฟ้องทั่วไปในกรณีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์สามารถเสนอต่อศาลไทยได้ ดังต่อไปนี้

ผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาคดีดังกล่าวในฐานะที่เป็นศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น หากผู้ประกอบการเป็นนิติบุคคลก็จะมีภูมิลำเนา ณ ถิ่นอันเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการของนิติบุคคลหรือถิ่นที่ได้เลือกเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการ ตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁴ กรณีที่นิติบุคคลมีที่ตั้งที่ทำการหลายแห่งหรือมีสำนักงานสาขา ถือว่าถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการหรือของสำนักงานสาขาเป็นภูมิลำเนาของนิติบุคคลนั้นด้วยเฉพาะในส่วนกิจการที่ทำ

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4 บัญญัติว่า “เว้นแต่จะมีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่น

(1) คำฟ้อง ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่”

²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 68 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของนิติบุคคลได้แก่ ถิ่นอันเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการ หรือถิ่นที่ได้เลือกเอาเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง”

ณ ที่ทำการหรือสำนักงานสาขานั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁵ หรือแม้จำเลยเพียงแต่เคยมีภูมิลำเนาหรือเคยประกอบกิจการอยู่ในราชอาณาจักรภายในกำหนดสองปีก่อนวันที่มีการเสนอคำฟ้อง ก็ให้ถือว่าสถานที่นั้น ๆ เป็นภูมิลำเนาของจำเลยด้วย²⁶

ประการต่อมา ผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลย แม้ว่าจำเลยไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ผู้บริโภคก็ยังคงสามารถฟ้องคดีในศาลไทยได้ หากมูลคดีเกิดขึ้นในประเทศไทย กล่าวคือ ในกรณีฟ้องคดีผู้บริโภคที่เกิดจากมูลสัญญา ถือว่าเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์ มีอำนาจฟ้องเกิดขึ้น ณ สถานที่ที่สัญญาเกิดขึ้น²⁷ ดังนั้น หากประเทศไทยเป็นถิ่นที่สัญญาเกิดขึ้น คดีที่เกิดขึ้นก็จะอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลไทยด้วย

²⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 69 บัญญัติว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลมีที่ตั้งที่ทำการหลายแห่งหรือมีสำนักงานสาขา ให้ถือว่าถิ่นอันเป็นที่ตั้งของที่ทำการหรือของสำนักงานสาขาเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการอันได้กระทำ ณ ที่นั้นด้วย”

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 3 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการเสนอคำฟ้อง

(1) ในกรณีที่มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทยหรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักร ให้ศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ

(2) ในกรณีที่จำเลยไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร

(ก) ถ้าจำเลยเคยมีภูมิลำเนาอยู่ ณ ที่ใดในราชอาณาจักรภายในกำหนดสองปีก่อนวันที่มีการเสนอคำฟ้อง ให้ถือว่าที่นั้นเป็นภูมิลำเนาของจำเลย

(ข) ถ้าจำเลยประกอบหรือเคยประกอบกิจการทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในราชอาณาจักรไม่ว่าโดยตนเองหรือตัวแทน หรือโดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ติดต่อในการประกอบกิจการนั้นในราชอาณาจักร ให้ถือว่าสถานที่ที่ใช้หรือเคยใช้ประกอบกิจการหรือติดต่อดังกล่าว หรือสถานที่อันเป็นถิ่นที่อยู่ของตัวแทนหรือของผู้ติดต่อในวันที่มีการเสนอคำฟ้องหรือภายในกำหนดสองปีก่อนนั้น เป็นภูมิลำเนาของจำเลย”

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4 บัญญัติว่า “เว้นแต่จะมีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่น

การตีความว่า “มูลคดีเกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น” หากสัญญาระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจเป็นสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง²⁸ ให้ถือว่า “สถานที่ที่คำสนองไปถึงผู้เสนอ” เป็นสถานที่ที่มูลคดีเกิดขึ้น²⁹ สำหรับการตีความสถานที่ที่คำสนองไปถึงผู้เสนอ ในกรณีการทำสัญญาผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจะต้องใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาประกอบการตีความซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้บัญญัติให้ การส่งหรือการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้ถือว่าได้ส่ง ณ ที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูล หรือได้รับ ณ ที่ทำการงานของผู้รับข้อมูล แล้วแต่กรณี แต่หากเป็นกรณีที่ไมปรากฏที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูล ให้ถือเอาถิ่นที่อยู่ปกติเป็นสถานที่ที่ส่งหรือได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์³⁰ จะเห็นได้ว่า ในกรณีสัญญาที่ทำขึ้น

(1) คำฟ้อง ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่”

²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 361 บัญญัติว่า “อันสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้น ย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ”

²⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8456/2547.

³⁰ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544, มาตรา 24 บัญญัติว่า “การส่งหรือการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ให้ถือว่าได้ส่ง ณ ที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูล หรือได้รับ ณ ที่ทำการงานของผู้รับข้อมูล แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูลมีที่ทำการงานหลายแห่ง ให้ถือเอาที่ทำการงานที่เกี่ยวข้องมากที่สุดกับธุรกรรมนั้นเป็นที่ทำการงานเพื่อประโยชน์ตามวรรคหนึ่ง แต่ถ้าไม่สามารถกำหนดได้ว่า ธุรกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับที่ทำการงานแห่งใดมากที่สุด ให้ถือเอาสำนักงานใหญ่เป็นสถานที่ที่ได้รับหรือส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น

ในกรณีที่ไมปรากฏที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูล ให้ถือเอาถิ่นที่อยู่ปกติเป็นสถานที่ที่ส่งหรือได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ความในมาตรานี้มิให้ใช้บังคับกับการส่ง และการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยวิธีการทางโทรเลข และโทรพิมพ์ หรือวิธีการสื่อสาร อื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ระหว่างผู้บริโภครับผู้ประกอบการนั้น คำสอนจากผู้ประกอบการจะไปถึงผู้ทำคำแนะนำ ซึ่งก็คือ ผู้บริโภค ณ ถิ่นที่อยู่ปกติของผู้บริโภค

อนึ่ง ส่วนของคำฟ้องคดีผู้บริโภคที่เกิดจากมูลละเมิด ซึ่งเกิดจากการกระทำของผู้ประกอบการ ถือว่าเป็นเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์มีอำนาจฟ้องเกิดขึ้น ณ สถานที่ที่เกิดการทำละเมิด ซึ่งหากสถานที่ที่เกิดการกระทำละเมิดและสถานที่ที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอยู่ต่างท้องที่กัน ก็ต้องถือว่าเป็นสถานที่ที่มูลคดีละเมิดเกิดทั้งสองแห่ง ดังนั้น หากผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ณ สถานที่ที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ ก็ถือว่ามูลคดีนี้ได้เกิดขึ้น ณ ภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของผู้บริโภคด้วย³¹ ดังนั้น โจทก์ซึ่งเป็นผู้บริโภคก็สามารถฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลยต่อศาลที่มูลคดีเกิด หรือต่อศาลที่ผู้ประกอบการมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลก็ได้

กรณีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลยและมูลคดีเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร และจำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบการมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร และมีได้เคยมีภูมิลำเนาหรือเคยประกอบธุรกิจในประเทศไทยในกำหนดสองปีก่อนหน้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้คำนึงถึงกรณีดังกล่าว และได้รองรับช่องว่างนี้ไว้ โดยกำหนดให้ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาพิพากษา ในกรณีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ ซึ่งเป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรไทย ก็สามารถเลือกได้ว่า จะเสนอคำฟ้องต่อศาลแพ่ง หรือต่อศาลที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่จำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบการมีทรัพย์สินอยู่ในเขตศาลนั้นก็ได้³²

³¹ อรรถมิกา ไวยมุกข์, มุกกระจำว จรณี, ประลอง ศิริกุล, และรัชณี แดงอ่อน, "ปัญหาเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภค," 2348.

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4 ตรี บัญญัติว่า "คำฟ้องอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ทวิ ซึ่งจำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีมิได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ให้เสนอต่อศาลแพ่งหรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

เขตอำนาจศาลไทยกรณีผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย

ด้วยสาเหตุปัญหาการที่ผู้บริโภคต้องแพ้คดีเพราะเหตุขาดนัด พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551³³ จึงกำหนดให้ผู้ประกอบการสามารถฟ้องผู้บริโภคได้เฉพาะต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลเท่านั้น ถึงแม้โจทก์ซึ่งเป็นผู้ประกอบการจะสามารถยื่นฟ้องต่อศาลอื่นได้ด้วย ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือแม้ว่าจะเป็นกรณีคำฟ้องเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ตาม จะเห็นได้ว่า มาตราดังกล่าวได้ตัดสิทธิของผู้ประกอบการในเรื่องของเขตอำนาจศาล โดยบังคับให้ผู้ประกอบการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น จึงถือเป็นบทบัญญัติที่มีขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ฝ่ายผู้บริโภค ในการต่อสู้คดี³⁴ ซึ่งมีผลบังคับใช้ไม่ว่ามูลคดีจะเกิดภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการจะฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยต่อศาลต่างประเทศก็ตาม แต่การบังคับคดีต่อผู้บริโภคในประเทศไทยก็ต้องผ่านขั้นตอนการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อศาลในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการที่ฝ่ายผู้ประกอบการ มิได้ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย ณ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็น่าจะมีผลทำให้ศาลไทยปฏิเสธการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศนั้นด้วย

คำฟ้องตามวรรคหนึ่ง ถ้าจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร โจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลก็ได้”

³³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 17 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ประกอบการจะฟ้องผู้บริโภคเป็นคดีผู้บริโภคและผู้ประกอบการมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลอื่นได้ด้วย ให้ผู้ประกอบการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว”

³⁴ ไพโรจน์ วายุภาพ, *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*, 76 ; นนพวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), 183.

สถานะของข้อตกลงเลือกศาลในสัญญาผู้บริโภคในกฎหมายไทย

ความตกลงว่าด้วยเขตอำนาจศาล (Jurisdiction Agreement) ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของข้อสัญญา³⁵ ที่คู่สัญญาทางธุรกิจมักใส่ไว้ในสัญญา โดยประสงค์จะให้มีการพิจารณาข้อพิพาทที่อาจจะขึ้นในอนาคตในศาลที่เลือกไว้ ตามสัญญาระหว่างประเทศ (International Contract) ข้อสัญญาเหล่านี้สามารถช่วยให้คู่สัญญาจัดการกับปัญหาความไม่แน่นอนของศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี หรือเลือกศาลที่เป็นกลางหรือสะดวกสำหรับคู่สัญญา ปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสากล³⁶

ส่วนกฎหมายไทยนั้น บทบัญญัติเรื่องข้อตกลงเลือกศาล ซึ่งเคยมีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับ พ.ศ. 2477 ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว ทำให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับปัจจุบัน ไม่เปิดช่องให้คู่สัญญาได้กำหนดข้อตกลงด้านอำนาจศาลเองได้ แต่ในปัจจุบัน การรับรองข้อตกลงเลือกศาลอย่างชัดเจน ปรากฏในกฎหมายพิเศษบางฉบับ เช่น กรณีที่ข้อตกลงนั้นทำขึ้นในสัญญาขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบตามพระราชบัญญัติขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. 2548 เป็นต้น จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับเรื่องข้อตกลงเลือกศาลทั้งก่อน และหลังการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พบว่า ในอดีตศาลอาจปฏิเสธการบังคับใช้ข้อตกลงที่ให้อำนาจศาลต่างประเทศ โดยการวินิจฉัยว่า บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประเทศ ทำให้ข้อตกลงเลือกศาลมีผลปฏิเสธเขตอำนาจศาลไทยเหนือคู่ความโดยสิ้นเชิง เป็นโมฆะไม่สามารถนำมาใช้บังคับได้³⁷

³⁵ ซึ่งในภาษาอังกฤษ เรียกว่า Choice-of-Court Clause, Jurisdiction Clause หรือ Forum Selection clause

³⁶ Peter Hay, Patrick J. Borchers, and Symeon Symeonides, *Conflict of Laws*, 5th ed. (St. Paul, MN: West, 2010), 534.

³⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 951/2539, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3882/2549.

อย่างไรก็ตาม ศาลไทยเริ่มมีแนวโน้มวินิจฉัยคดีไปในทางยอมรับข้อตกลงเลือกศาลในคดีการค้ำระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกรณีข้อตกลงเลือกศาลที่ไม่ได้มีผลเป็นการตัดอำนาจศาลไทยอย่างเด็ดขาด (Non-exclusive Jurisdiction Clause) โดยอ้างอิง “หลักกฎหมายทั่วไประหว่างประเทศ” แต่ทั้งนี้ก็เพื่อวินิจฉัยว่าศาลไทยมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเหล่านั้นด้วย ไม่ใช่เพียงแต่ศาลต่างประเทศเท่านั้น³⁸

ผลจากการที่กฎหมายไทยในปัจจุบัน ยังมีความไม่แน่นอนในเรื่องสถานะของข้อตกลงเลือกศาลว่าจะมีแนวทางจำกัดเสรีภาพด้านข้อตกลงเลือกศาล ดังเช่นในอดีตหรือไม่ ทำให้สถานะของการคุ้มครองผู้บริโภคจากข้อตกลงเลือกศาลต่างประเทศ ยังคงมีความไม่ชัดเจนตามมา ผู้วิจัยเห็นว่าการที่กฎหมายไม่เปิดช่องให้คู่สัญญาในสัญญาระหว่างประเทศได้ใช้ข้อตกลงเลือกศาลที่มีผลปฏิเสธอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลไทย ถือได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่า เนื่องจากการจำกัดเสรีภาพด้านสัญญาระหว่างประเทศซึ่งมักถูกใช้โดยผู้ประกอบการ เพื่อเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคย่อมเป็นวิธีการคุ้มครองด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางหนึ่ง โดยการไม่เปิดช่องให้คู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองมากกว่า ได้ใช้เสรีภาพในการเลือกศาลไปในทางที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากเกินไป

คดีผู้บริโภคที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในศาลชำนาญพิเศษซึ่งจัดตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งต้องการความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ

³⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3537/2546, คำพิพากษาศาลฎีกา 583/2548.

เป็นไปอย่างถูกต้องเที่ยงธรรมสอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลระหว่างประเทศ³⁹ โดยศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง มีเขตอำนาจครอบคลุมท้องที่ 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร ส่วนจังหวัดอื่น ๆ นั้น จะอยู่ในอำนาจของ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค⁴⁰ แต่ในขณะนี้ยังมิได้มีการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค จึงต้องถือว่าทุกท้องที่ที่วราชาอาณาจักรอยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

ส่วนอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ได้กำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเอาไว้เป็นการเฉพาะแต่ไม่ปรากฏว่า มีการกำหนดยกเว้นไม่ให้คดีผู้บริโภคอยู่ในเขตอำนาจศาลดังกล่าว

³⁹ ผกากรอง ศรีทองสุข, “บทบาท หน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545). 5-12.

⁴⁰ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539, มาตรา 5 วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีเขตตลอดกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี แต่บรรดาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นนอกเขตของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางจะยื่นฟ้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางก็ได้ ทั้งนี้ ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางที่จะไม่ยอมรับพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งที่ยื่นฟ้องเช่นนั้นได้”

ดังนั้น หากคดีผู้บริโภคเป็นสัญญาซื้อขายสินค้าหรือการให้บริการต่าง ๆ ก็จะมีแนวโน้มที่จะเป็นไปตามอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ⁴¹

⁴¹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539, มาตรา 7 บัญญัติว่า “ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

(1) คดีอาญาเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร
 (2) คดีอาญาเกี่ยวกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 271 ถึงมาตรา 275
 (3) คดีแพ่งเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และคดีพิพาทตามสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ

(4) คดีแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 271 ถึงมาตรา 275

(5) คดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้า หรือตราสารการเงินระหว่างประเทศ หรือการให้บริการระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศ การประกันภัยและนิติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

(6) คดีแพ่งเกี่ยวกับเลตเตอร์ออฟเครดิตที่ออกเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมตาม (5) การส่งเงินเข้ามาในราชอาณาจักรหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร ทรัสตรีชีพ รวมทั้งการประกันเกี่ยวกับกิจการดังกล่าว

(7) คดีแพ่งเกี่ยวกับการกักเรือ

(8) คดีแพ่งเกี่ยวกับการทุบตลาด และการอุดหนุนสินค้าหรือการให้บริการจากต่างประเทศ

(9) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่เกี่ยวกับข้อพิพาทในการออกแบบวงจรรวม การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ชื่อทางการค้า ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดของสินค้า ความลับทางการค้า และการคุ้มครองพันธุ์พืช

(10) คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

(11) คดีแพ่งเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทตาม (3) ถึง (10)

คดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวไม่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ”

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้ให้คำนิยามของคดีที่มีลักษณะ “ระหว่างประเทศ” เอาไว้ จึงต้องอาศัยการศึกษาคำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่กฎหมายเคยให้อำนาจไว้ โดยในปัจจุบันคำวินิจฉัยให้อยู่ในอำนาจของประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ⁴² ที่ผ่านมาจากคำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกา พบว่า กรณีสัญญาซื้อขายสินค้า การพิจารณาว่าสัญญาซื้อขายสินค้าจะอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศหรือไม่นั้น ต้องปรากฏว่า ผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องอยู่คนละประเทศกัน และในสัญญาจะต้องมีการระบุให้มีการขนส่งสินค้าจากประเทศของผู้ขายเพื่อส่งมอบให้กับผู้ซื้อยังอีกประเทศหนึ่ง ตัวอย่างจากคำวินิจฉัย มีดังนี้

ผู้ขายอยู่ในประเทศไทย ผู้ซื้ออยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ มีการขนส่งสินค้าไปส่งมอบยังผู้ซื้อในต่างประเทศ⁴³ ผู้ขายอยู่ในประเทศไทยผู้ซื้ออยู่ที่ประเทศอังกฤษ มีการขนส่งสินค้าจากประเทศไทยไปส่งมอบยังผู้ซื้อที่ประเทศอังกฤษ⁴⁴ ผู้ขายอยู่ในประเทศไทย ผู้ซื้ออยู่ที่ประเทศกัมพูชา มีการขนส่งสินค้าจากประเทศไทยไปส่งมอบแก่ผู้ซื้อยังประเทศกัมพูชา⁴⁵ เมื่อพิจารณาคำวินิจฉัยดังกล่าว ทำให้ตีความได้ว่า หากข้อเท็จจริงมีการขนส่งสินค้าจาก

⁴² พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539, มาตรา 9 (เดิม) บัญญัติว่า “ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศหรือไม่ ไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดขึ้นในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศหรือศาลยุติธรรมอื่น ให้ศาลนั้นรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวแล้วเสนอปัญหานั้นให้ประธานศาลฎีกาเป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาให้เป็นที่สุด” โดยในปัจจุบัน พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558, มาตรา 5 บัญญัติว่า “ให้อยู่ในอำนาจของประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ”

⁴³ คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.54/2549, คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.63/2549.

⁴⁴ คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.61/2549.

⁴⁵ คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.60/2549.

ประเทศหนึ่งเพื่อส่งมอบให้กับผู้ซื้ออีกประเทศหนึ่ง แม้เป็นคดีผู้บริโภค ก็จะต้องอยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเช่นกัน

แต่ในทางกลับกัน หากสัญญาซื้อขายสินค้า ถึงแม้จะมีองค์ประกอบเกี่ยวพันกับต่างประเทศ อันเนื่องจากสัญชาติต่างประเทศของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถ้าหากว่าสัญญาซื้อขายสินค้านี้ดังกล่าว ไม่ปรากฏว่ามีการส่งสินค้าข้ามประเทศ ย่อมถือว่าไม่ได้เป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้านี้ระหว่างประเทศ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539⁴⁶ ผลที่เกิดขึ้นคือ คดีลักษณะดังกล่าวก็จะอยู่ในอำนาจของศาลธรรมดา ซึ่งสามารถนำวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับได้ ไม่ว่าผู้บริโภคนั้นจะอยู่ในสถานะโจทก์หรือจำเลยก็ตาม

ดังนั้น กรณีสัญญาการให้บริการที่มีลักษณะ “ระหว่างประเทศ” อันทำให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนั้น จะต้องพิจารณาจากคู่สัญญาว่า ผู้ให้บริการและผู้รับบริการอยู่คนละประเทศเป็นประการแรก และประการต่อมาต้องพิจารณาถึงลักษณะของการให้บริการด้วยว่ามีลักษณะเป็นการให้บริการจากประเทศหนึ่งและเป็นผลให้ผู้รับบริการได้รับประโยชน์จากการบริการในอีกประเทศหนึ่ง ถ้าหากว่า ผู้ให้บริการและผู้รับบริการอยู่คนละประเทศ แต่การปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญากระทำในประเทศเดียวก็จะเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ⁴⁷ โดยไม่มีการกำหนดอัตราทุนทรัพย์ที่พิพาทแม้แต่อย่างใด

⁴⁶ คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก. 13/2548, คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก. 57/2549.

⁴⁷ คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.27/2549, คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก. 19/2550.

วิเคราะห์เขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคมือถือที่มียี่ห้อประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศในระบบกฎหมายไทย

กรณีผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจเป็นจำเลยและมูลคดีเกิดในต่างประเทศ หากเป็นคดีที่เกี่ยวข้องด้วยอสังหาริมทรัพย์ที่อยู่ในประเทศไทย ผู้บริโภคมือถือฟ้องคดีได้ในประเทศไทยไม่ว่าจำเลย ซึ่งเป็นผู้ประกอบการธุรกิจจะมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทยหรือไม่ ส่วนในกรณีคำฟ้องอื่นที่ผู้ประกอบการธุรกิจไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย และมูลคดีมิได้เกิดในประเทศไทย หากผู้บริโภคในฐานะโจทก์มีสัญชาติไทยหรือภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ก็สามารถฟ้องคดีต่อผู้ประกอบการธุรกิจในประเทศไทยได้ โดยในกรณีนี้หากผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย จะสามารถเลือกฟ้อง ณ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้ด้วย

กรณีต่อมา ผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย และมูลคดีเกิดในต่างประเทศ ถ้าหากผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ผู้ประกอบการธุรกิจสามารถฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยในประเทศไทยได้ แต่ถ้าหากว่าผู้ประกอบการธุรกิจประสงค์จะฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยในศาลต่างประเทศ การบังคับคดีต่อผู้บริโภคในประเทศไทยก็จะต้องผ่านขั้นตอนการรับรองและบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อศาลในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการที่ฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจ มิได้ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย ณ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล ก็น่าจะมีผลทำให้ศาลไทยปฏิเสธการรับรอง และบังคับตามพิพากษาศาลต่างประเทศนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ศาลไทยมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคที่มียี่ห้อประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่หากคดีอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ผู้บริโภคก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 การให้คดีผู้บริโภคบางส่วนเข้าเงื่อนไขความเป็น “ระหว่างประเทศ” อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นศาลชำนาญพิเศษจะมีการกำหนดวิธีพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะ แม้กฎหมายจะอนุโลมให้ศาลจังหวัดที่จำเลยมี

ภูมิสำเนาอยู่ในเขตศาล หรือ ศาลจังหวัดที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล สามารถรับคำฟ้องจากโจทก์และดำเนินกระบวนการพิจารณาบางส่วน ในระหว่างที่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาคยังมีได้เปิดทำการในท้องที่ใดก็ได้⁴⁸ แต่ศาลจังหวัดดังกล่าวก็จะต้องนำวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมาบังคับใช้ ไม่สามารถนำวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคซึ่งถูกออกแบบมาให้อำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภคโดยตรงในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมาใช้หรือใช้ร่วมกันได้

ผู้วิจัยเห็นว่า ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวไม่มีความเหมาะสม เนื่องจากโดยหลักแล้วนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจเป็นกรณีที่มิได้ใช้กฎหมายพิเศษ ประเพณีปฏิบัติหรือเทคนิควิธีในทางการค้าระหว่างประเทศที่จำเป็นต้องมีการใช้ผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษในเรื่องดังกล่าวมาวินิจฉัยตัดสินคดี อีกทั้งกรณีการซื้อขายสินค้าที่เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ โดยหลักแล้วก็ไม่ได้นำอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods- CISG) มาบังคับใช้ และไม่ได้ใช้วิธีการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต ดังเช่นนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบธุรกิจ

⁴⁸ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539, มาตรา 47 บัญญัติว่า “ในระหว่างที่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาคยังมีได้เปิดทำการในท้องที่ใดให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีเขตในท้องที่นั้นด้วย ในคดีแพ่งโจทก์จะยื่นคำฟ้องต่อศาลจังหวัดที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลจังหวัดที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลก็ได้ (...)

ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางอาจขอให้ศาลจังหวัดแห่งท้องที่ที่โจทก์ยื่นคำฟ้องไว้หรือศาลจังหวัดอื่นใดดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ อันมิใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีได้ตามความจำเป็น ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดนำวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในหมวด 3 มาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้น”

การค้าด้วยกัน (Business to Business - B2B) แต่เป็นการใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของไทยในกรอบของกลไกการขัดกันแห่งกฎหมาย (Conflict of Laws) เท่านั้น⁴⁹

ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้คดีผู้บริโภคแม้จะมีลักษณะระหว่างประเทศก็ตามอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศแต่อย่างใด จึงเห็นควรให้จำกัดขอบเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศในกรณีที่เข้าลักษณะเป็น “คดีผู้บริโภค” ให้เป็นไปตามนัยแห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 เว้นแต่เป็นคดีที่อยู่ในขอบเขตของกฎหมายพิเศษที่มาจากการอนุวัติการตามอนุสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศอื่น ๆ ซึ่งต้องการการบังคับใช้โดยผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลระหว่างประเทศตามความจำเป็น

บทส่งท้าย

กฎหมายไทยว่าด้วยเขตอำนาจศาล ทำให้ผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสามารถฟ้องคดีในฐานะโจทก์ต่อผู้ประกอบการธุรกิจหรือถูกฟ้องคดีในฐานะจำเลยโดยผู้ประกอบการธุรกิจได้ในศาลไทยไม่ว่าจะเป็นศาลธรรมดา หรือศาลชำนาญพิเศษ อันได้แก่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ถึงอย่างไรก็ตาม แม้คดีผู้บริโภคจะอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลไทย แต่คดีผู้บริโภคที่ได้รับประโยชน์จากวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะต้องเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมธรรมดาเท่านั้น แต่หากข้อพิพาทที่เข้าลักษณะเป็นคดีผู้บริโภคที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศซึ่งมีวิธีพิจารณาของศาลเป็นพิเศษอยู่แล้ว ย่อมทำให้ไม่อาจนำวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้หรือใช้บังคับร่วมกันได้

⁴⁹ อรรถมฤต วยมฤต. "ปัญหาการคุ้มครองคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่าในหลักกฎหมายขัดกันไทย." *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 10, ฉ.1 (2560): 63-77.

ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับต่างประเทศมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้จึงมีข้อเสนอแนะว่า

1) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 โดยกำหนดเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคที่มียุทธศาสตร์ประกอบเกี่ยวข้องกับต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องให้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบัญญัติให้ผู้บริโภคสามารถเลือกฟ้องผู้ประกอบธุรกิจได้ ณ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลเพิ่มเติมจากศาลอื่น ๆ ที่มีเขตอำนาจอยู่เดิม

2) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 โดยบัญญัติให้ข้อตกลงเลือกศาลในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจที่มีผลเป็นสิทธิของสิทธิของผู้บริโภคตามกฎหมายพิเศษว่าด้วยเขตอำนาจศาล เป็นข้อสัญญาที่ตกเป็นโมฆะ ไม่สามารถใช้บังคับได้

3) ควรจำกัดขอบเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเหนือคดีผู้บริโภค ไม่ว่าฝ่ายผู้บริโภคจะอยู่ในฐานะโจทก์หรือจำเลย เว้นแต่จะมีกฎหมายอื่นบัญญัติอย่างชัดแจ้งว่าให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ด้วยเหตุผลความจำเป็นตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

คำพิพากษาศาลฎีกา 583/2548.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3537/2546.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3882/2549.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8456/2547.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 951/2539.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก. 13/2548.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.19/2550.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.27/2549.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.54/2549.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.57/2549.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.60/2549.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.61/2549.

คำวินิจฉัยของประธานศาลฎีกาที่ ทก.63/2549.

ชาญณรงค์ ปราณจิตต์. "วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ลักษณะพิเศษและข้อสังเกตที่สำคัญ."

<https://library2.parliament.go.th/wichakarn/contentseminar2/080951-01.pdf>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2562).

ชุมพร บัณฑิตานนท์. "ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการขัดกันแห่งเขตอำนาจศาลของประเทศไทยในทัศนะของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล." *วารสารกฎหมาย* (2540): 39.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ผกากรอง ศรีทองสุข. "บทบาท หน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ." *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2545.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539.

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.

ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร พับ
ลิชิ่ง, 2555.

วรวิทย์ ฤทธิพิศ. "ข้อพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค." *ดุสิตพาห* 56. ๓.2
(2552): 91-92.

อภิรัฐ บุญทอง. *กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2560.

อรรัมภา ไวยมุขี, มุกกระจำจ จรณี, ประลอง ศิริภูท, และรัชนี้ แดงอ่อน. "ปัญหาเขต
อำนาจศาลในคดีผู้บริโภค." *Veridian e-Journal ฉบับ ภาษาไทย สาขา
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ* 10, ๓.3 (2560) : 2344.

อรรัมภา ไวยมุขี. "ปัญหาการคุ้มครองคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่าในหลักกฎหมายขัดกันไทย."
วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 10, ๓.1 (2560): 63-77.

Switzerland's Federal Code on Private International Law

Alfonso-Luis Calvo Caravaca, Peter Mankowski, and Ulrich Magnus, *Brussels I
Regulation*, European Commentaries on Private International Law
(Munich: sellier european law publishers, 2012).; Jacques DeLisle
and Elizabeth Trujillo, "Consumer Protection in Transnational
Contexts," *The American journal of comparative law* 58 (2010): 137.

Esther van den Heuvel. "Online Dispute Resolution as a solution to cross-
border e-disputes". [http://www.oecd.org/digital/consumer/187894
0. pdf](http://www.oecd.org/digital/consumer/1878940.pdf) (accessed October 8, 2019).

Peter Hay. Patrick J. Borchers and Symeon Symeonides. *Conflict of Laws*. 5th
ed. St. Paul, MN: West, 2010.

Regulation (EU) No 1215/2012 of 12 December 2012 on jurisdiction and the
recognition and enforcement of judgments in civil and commercial
matters (recast).

Reference

- Act on the Establishment of and Procedure for Intellectual Property and International Trade Court B.E. 2539 (1996)
- Apirath Boonthong. *Laws on Consumer Case Procedure*. Bangkok: Winyuchon, 2017.
- Awnrumpa Waiyamuk, Mookkrachang Charani, Pralong Siripool and Ratchanee Tang-on. "Problems concerning Jurisdiction in Consumer Cases" *Veridian E-Journal (Humanities, Social Sciences and arts)* 10, No.3 (2017) : 2344.
- Awnrumpa Waiyamuk. "Problems Concerning the Protection of Weaker Contracting Parties in Thai Conflict-of-Laws Rules." *Naresuan University Law Journal* 10, No.1 (2017): 63-77.
- Channarong Praneejit. "Consumer Cases : Essential Specificities and Observations" <https://library2.parliament.go.th/wichakarn/content-seminar2/080951-01.pdf>. (accessed October 30, 2019)
- Chumphorn Pachusanond. "Some Thoughts on Conflict of Jurisdiction of Thailand in view of Private International Law" *Law Journal* (1997): 39.
- Civil and Commercial Code
- Civil Procedure Code
- Consumer Case Procedure Act, B.E. 2551 (2008).
- Consumer Protection Act, B.E. 2522 (1979).
- Electronic Transactions Act, B.E. 2544 (2001).
- Judgment of the Supreme Court No. 3537/2546.
- Judgment of the Supreme Court No. 3882/2549.
- Judgment of the Supreme Court No. 583/2548.

Judgment of the Supreme Court No. 8456/2547.

Judgment of the Supreme Court No. 951/2539.

Nontawat Nawatrakulpisut. *Consumer Protection law*. Bangkok : Textbooks and Teaching Materials Printing Project Faculty of Law Thammasat University, 2017.

Pairroj Wayupab. *Explanations on Consumer Case Procedure Law*. Bangkok: Krung-Siam Publishing, 2012.

Pakakrong Sritongsook. "Roles and Duties of Associate Judge in Intellectual Property and International Trade Court". Master of Laws' Thesis, Faculty of Law Chulalongkorn University, 2002.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 13/2548.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 19/2550.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 27/2549.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 54/2549.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 57/2549.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 60/2549.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 61/2549.

Ruling of the President of the Supreme Court No. TK. 63/2549.

Worawit Rittitid. "Considerations concerning Consumer Protection Law" *Dulpaha* 56. No.2 (2009): 91-92.